

SUY NGHĨ VỀ VAI TRÒ “HỘ QUỐC, AN DÂN” CỦA PHẬT GIÁO TRONG LỊCH SỬ VIỆT NAM

NGUYỄN THÚY THƠM*

Kể từ khi nước Việt Nam thống nhất đến nay và nhất là sự ra đời của Giáo hội Phật giáo Việt Nam, đạo Phật Việt Nam đã chan hòa vào đời sống dân tộc. Tăng ni Phật tử hiến thân phụng sự đạo, phục vụ cho lợi ích đất nước, dân tộc; lấy “Đạo pháp - Dân tộc - Chủ nghĩa xã hội” làm phương châm cho hành động.

Đối với đạo Phật, đạo và đời không thể tách rời nhau. Vì vậy mà đạo Phật trở thành một thực thể trong tinh thần, tư tưởng và truyền thống của dân tộc. Đạo Phật với tinh thần từ bi, trí tuệ, vô ngã vị tha, phục vụ cho sự an vui lợi lạc về tinh thần cũng như vật chất. Vì vậy, trong quá trình lịch sử, đạo Phật Việt Nam đã tùy hoàn cảnh gắn chặt với dân tộc trong sự nghiệp dựng nước và giữ nước. Ngày nay, Phật giáo vẫn tiếp tục góp phần xứng đáng vào công cuộc bảo vệ và xây dựng đất nước.

Đối với Việt Nam, nói đến tôn giáo, người ta thường nghĩ ngay đến đạo Phật, đến những việc làm quý báu, đẹp đẽ của đông đảo Tăng Ni, Phật tử. Đạo Phật ở Việt Nam đã mang màu sắc dân tộc Việt Nam rõ rệt. Có thể nói rằng, Phật giáo Việt Nam trưởng thành cùng dân tộc. Đạo Phật Việt Nam đã đồng hành với dân tộc chăm lo đời sống tâm linh cho

con người, không thể có một đất nước giàu mạnh mà nhân dân không an cư lạc nghiệp, không thể có những thành tựu thực sự vững chắc khi hành động xuất phát từ lòng tham, lòng thù hận. Nhận thức được điều này, Tăng Ni Phật tử đạo Phật chung sức vun đắp cho việc kiến tạo một đời sống tâm linh phong phú, một cuộc sống hòa bình, an lạc cho mọi người, nâng cao việc giáo dục phẩm cách con người.

Đề cập đến vai trò của Phật giáo Việt Nam là một vấn đề rất rộng lớn và phức tạp, bởi vì Phật giáo tham gia vào rất nhiều lĩnh vực của đời sống xã hội. Dưới đây xin tập trung làm rõ tính chất “Hộ quốc, An dân” của Phật giáo, qua đó thấy được vai trò và sự tác động của Phật giáo Việt Nam. Để lí giải vấn đề trên xin tập trung vào mấy nội dung chính sau:

Sự tham gia của Phật giáo vào đời sống chính trị, kinh tế, văn hóa, giáo dục, đối ngoại của xã hội; vai trò của mỗi một ngôi chùa trong cộng đồng làng xã.

- Về chính trị:

Có thể nói từ thời Đinh, Tiền Lê đến Lý, Trần, chúng ta thấy rằng ít nhiều, trực tiếp hoặc gián tiếp Phật giáo đã có sự tham chính, thậm chí là chấp chính

*. Thích Minh Thịnh, chùa Diên Phúc, Đông Anh, Hà Nội.

(làm chính trị). Điều này nói lên rằng có sự gắn kết chặt chẽ giữa Phật giáo với chính trị, giữa đạo (đạo Phật) với đời, giữa tôn giáo (Phật giáo) với dân tộc. Sự gắn kết ở trường hợp này lại tạo ra sự vững mạnh cho Nhà nước sự phát triển xã hội và phát triển Phật giáo. Nhưng lịch sử cũng cho thấy chưa có thời đại nào Phật giáo giành quyền lãnh đạo chính trị. Hơn thế nữa, kế thừa truyền thống yêu chuộng hòa bình của giáo lý đạo Phật, Phật tử Việt Nam luôn luôn mong muốn xây dựng một cuộc sống hòa bình an lạc, gần 30 năm qua, Giáo hội Phật giáo Việt Nam đã có nhiều đóng góp tích cực vào phong trào vận động cho hòa bình thế giới.

- Về kinh tế:

Chùa cũng là một đơn vị kinh tế trong cộng đồng làng, xã. Nghĩa là Chùa cũng có ruộng vườn, nhà sư cũng là người tự lao động sản xuất để sinh sống. Đó là theo tinh thần của Thiền sư Bách Trượng: "Nhất nhật bất tác, nhất nhật bất thực" (Một ngày không làm là một ngày không ăn).

Phật giáo Việt Nam nhận thức được những khó khăn của đất nước hiện nay vẫn còn một bộ phận người lao động còn nghèo nàn, thiếu thốn. Vì vậy, Phật giáo tích cực tham gia vào hoạt động từ thiện giúp đỡ người nghèo, người già, cô đơn, người bị chất độc da cam. Một số nhà sư tham gia vào các dự án xóa đói giảm nghèo bằng việc huy động vốn trong và ngoài nước. Những thành tích trong phạm vi các già lam, tự viện và chư Tăng Ni đã góp phần vào việc thực hiện các chính sách xây dựng kinh tế của Nhà nước. Những đóng góp của Phật giáo trên lĩnh vực kinh tế tuy không ồ ạt, sôi

nổi, nhưng liên tục và đều khắp như mạch nước trong nguồn.

- Về văn hóa:

Hoạt động của ngành văn hóa Phật giáo ngày càng có nền nếp ổn định và đạt được nhiều kết quả tốt đẹp về cả chiều rộng lẫn chiều sâu. Nét đặc trưng cần minh họa trong hoạt động của ngành văn hóa Phật giáo là từ khi thống nhất Phật giáo cả nước, các hoạt động về văn hóa được Tăng Ni Phật tử nhiệt tình tham gia. Thông qua hoạt động của Ban Văn hóa Trung Ương, hoạt động văn hóa đã thu hút được nhiều nhà trí thức tên tuổi trong và ngoài Phật giáo hưởng ứng tham gia nghiên cứu và hoạt động. Hoạt động văn hóa Phật giáo tùy thời, tùy cơ mà linh động, không cứng nhắc, không câu nệ. Song bản chất từ bi và trí tuệ thì không thay đổi theo phương châm "Tùy duyên nhi bất biến, tuy bất biến song phải tùy duyên". Phật giáo Việt Nam lại có phần năng động, phóng khoáng, không cố chấp, không giáo điều, nhờ đó mà nhiều giá trị văn hóa được khơi dậy, góp phần vào việc xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc.

Giáo lý Phật giáo có nhiều điểm phù hợp với tinh thần dân tộc Việt Nam, sự gặp gỡ, phù hợp tự nhiên này được nhấn mạnh trong tư tưởng bình đẳng, bác ái "thương người như thể thương thân" rất gần với thái độ sống "từ bi, hỉ xả, vô ngã vị tha của nhà Phật". Những tư tưởng này rất cần thiết khi đất nước hội nhập, giao lưu với thế giới hướng tới mục tiêu xây dựng một nước Việt Nam: Dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh.

- Về giáo dục:

Mục đích giáo dục chính của Đức Phật nhằm vào ba đối tượng sau đây:

- Giáo dục cá nhân;
- Giáo dục gia đình;
- Giáo dục xã hội.

Theo Đạo đức học Phật giáo, ba gốc rễ gây đau khổ cho cuộc đời là tham, sân, và si. Bao lực, chiến tranh, cạn kiệt tài nguyên, ô nhiễm môi trường, khủng hoảng và mọi xấu ác đều là những biểu hiện của ba căn bản xấu xa ấy. Phật giáo giảng dạy và dẫn dắt người ta đến sự tiêu trừ ba thứ độc dược ấy. Phật giáo đặt ra cho các tín đồ 5 giới để sống đời đạo đức. Đó là: Không sát sinh, không trộm cắp, không tà dâm, không nói xấu và không dùng chất gây say. Nếu mọi người, Phật tử hay không phải Phật tử, tuân theo năm giới này thì đạo đức cá nhân sẽ toàn thiện và cuộc đời sẽ trở nên an lành hạnh phúc.

Các Phật tử đến Chùa để lễ Phật, hành thiền hay tham dự các khóa giảng dạy giáo lí. Thói quen này làm phong phú đời sống tâm linh của họ và tạo sự tĩnh lặng, sáng suốt cho tâm họ. Ban Hoàng Pháp, Ban Hướng dẫn Nam Nữ Phật Tử đã thành lập nhiều đoàn Phật tử gồm thanh niên, người lớn tuổi thâm nhập quần chúng làm công tác xã hội và kêu gọi mỗi người giữ gìn nếp sống đạo đức. "Gia đình Phật tử" là một bộ phận nhằm hướng dẫn và huấn luyện các thanh thiếu niên Phật tử. Ban Hoàng pháp tuyển chọn các tăng ni nhiều khả năng để huấn luyện qua các khóa dài hạn và ngắn hạn được tổ chức tại nhiều tỉnh thành. Đội ngũ giảng sư được chuyên môn hóa này đảm nhiệm công việc giảng dạy Phật pháp, truyền bá đạo đức Phật giáo và nêu ra cho mọi người một lối sống tốt đẹp hơn.

Phật giáo là một tôn giáo của từ bi và trí tuệ. Nguyên tắc căn bản Đạo đức học Phật giáo là mọi người cần phát triển lòng từ bi. Về mặt đạo đức, trí tuệ thật sự hiểu biết thực tiễn thể hiện thái độ và hành vi trong đời sống xã hội. Phật giáo chấp nhận bất cứ hệ thống đạo đức, triết học hay chính trị nào miễn là hệ thống ấy có thể giúp người ta đạt hạnh phúc và hoàn thành cứu cánh. Trong tinh thần hợp tác, đoàn kết và hòa hợp dân tộc, Phật giáo cũng như các tôn giáo khác tại Việt Nam có thể đóng một vai trò quan trọng trong việc giúp Nhà nước và nhân dân Việt Nam ổn định xã hội và phát triển đất nước.

- Về ngoại giao:

Trong lĩnh vực hoạt động quốc tế, từ khi có Giáo hội Phật giáo Việt Nam, Tăng Ni, Phật tử Việt Nam càng phát huy tốt hơn truyền thống hiếu hòa, tôn trọng sự sống của con người. Phật giáo Việt Nam đã tích cực tham gia sát cánh cùng các lực lượng tiến bộ thế giới tích cực đấu tranh cho hòa bình ổn định trên toàn cầu, nhất là khu vực Châu Á Thái Bình Dương và đạt nhiều thành quả đáng kể.

Trên các diễn đàn quốc tế đấu tranh cho hòa bình, Giáo hội Phật giáo Việt Nam đã thể hiện trọn vẹn truyền thống và lập trường yêu chuộng hòa bình của dân tộc Việt Nam nên đã được Tăng Ni, Phật tử trong nước tin tưởng và bầu bạn quốc tế quý trọng góp phần xứng đáng vào công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa, bảo vệ hòa bình thế giới.

* * *

Xã hội ngày nay, khi nói đến vai trò của Phật giáo, không thể không nói đến

vai trò của mỗi một ngôi chùa trong cộng đồng làng-xã. Có thể nói, mỗi ngôi chùa Phật giáo là một bộ phận của văn hóa Việt.

Mỗi ngôi chùa Phật giáo góp phần duy trì làm phong phú đời sống văn hóa tinh thần của một cộng đồng dân cư. Phật giáo ở Việt Nam với những giá trị về nhận thức, về sinh hoạt, lễ nghi, v.v... để lại dấu ấn khá sâu đậm trong cộng đồng làng xã nói riêng và dân tộc nói chung. Không gian nhà chùa còn là nơi tổ chức lễ hội văn hóa của cộng đồng làng, đó là hội chùa. Tính bình dân của Phật giáo là môi trường cho sự phát triển của văn hóa cũng như môi trường cho sự bảo lưu văn hóa dân gian, với sự điều chỉnh thích nghi hay Việt hóa đã tác động hay thể hiện trong suy nghĩ, trong giao tiếp, trong sinh hoạt cộng đồng. Ngoài chức năng tôn giáo, chùa còn có các chức năng khác như y tế, văn hóa, giáo dục, v.v...

Với tinh thần hợp tác, đoàn kết và hòa hợp dân tộc, Phật giáo cũng như các tôn giáo khác tại Việt Nam có thể đóng vai trò quan trọng trong việc giúp Nhà nước và nhân dân Việt Nam ổn định xã hội, phát triển đất nước và xây dựng bảo tồn bản sắc văn hóa dân tộc. Trải qua suốt chiều dài lịch sử, Phật giáo được khẳng định và tìm cho mình một chỗ đứng quan trọng trong tâm linh người Việt, biến tôn giáo ngoại nhập thành tôn giáo của dân tộc. Tín đồ theo đạo Phật ngày càng đông, cánh cổng chùa luôn rộng mở cho tất cả mọi người yêu đạo Phật. Phật giáo có mặt trên đất nước ta hơn 2000 năm, chứng kiến vận mệnh thịnh suy của đất nước, Phật giáo không quay lưng lại với văn hóa dân tộc, luôn theo sát từng bước

chân người dân trong cuộc sống hàng ngày.

Sự ra đời của Giáo hội Phật giáo Việt Nam là cuộc chuyển động lớn nhất và sâu sắc nhất diễn ra trên đất nước ta. Từ khi thống nhất Giáo hội Phật giáo Việt Nam và sự gặp gỡ giữa chủ nghĩa xã hội khoa học, và thuyết nhân bản của Phật giáo đã thúc đẩy sự phát triển tình cảm yêu nước của người Phật giáo Việt Nam lên một bước mới. Điểm tương đồng giữa Phật giáo và chủ nghĩa xã hội là cả hai đều nhằm đến mục đích xây dựng cuộc sống ấm no, bình đẳng cho mọi người.

Trong tình hình kinh tế xã hội nước ta còn nhiều khó khăn phức tạp, thành quả các hoạt động Đạo pháp-Dân tộc-Chủ nghĩa xã hội của Phật giáo đã góp phần không nhỏ vào ổn định xã hội, đồng thời khẳng định niềm tin Phật giáo Việt Nam đối với chế độ mới. Đó là một niềm tin chân chính và kiên định đã được tôi luyện, sàng lọc qua biết bao thăng trầm trong lịch sử của dân tộc. Chính niềm tin được dày công rèn luyện đã qua bão táp phong ba của lịch sử vững chắc như kim cương bất hoại ấy là một điểm son sáng chói của Phật giáo Việt Nam trong bước dẫn thân và đồng hành với dân tộc với cách mạng. Hoạt động của Phật giáo Việt Nam đã tạo ra được những chuyển biến tích cực và đáng kể trong tư duy và hành động của Tăng Ni, Phật tử Việt Nam.

Ngày nay mỗi bước đi trong cuộc đồng hành với dân tộc, Giáo hội Phật giáo Việt Nam luôn luôn cảm nhận được sự trưởng thành của Giáo hội không thể tách rời con đường xây dựng nước Việt Nam phồn vinh, bảo vệ nền độc lập thống nhất cho Tổ quốc, đem lại cuộc sống hòa bình an lạc cho nhân dân./.